

Sofya'ya Vagonlardan: 1820'li-1870'li Yıllarda İstanbul'da Açılan Osmanlı Okullarıyla İlgili Belgeler

Margarita Dobrova

Balkanlar Araştırma Enstitüsü, Bulgaristan

Maria Mihaylova Mrıvkarova 1967'de "Milli Kütüphane Cyril ve Methodius'un Oryantal Bölümünde Bulunan Belgelerde XIX. yüzyıl Osmanlı Devletinde Maarif Meselesi" makalesini yayımlar¹. Öncelikle Osmanlı eğitimi ve basınıyla ilgili ve hemen hemen anahtar kelimeyle tanıtılan belgeler 1931'de hurda kağıt olarak satılıp² İstanbul'dan Sofya'ya aktarılan arşiv malzemelerindedir. Sunulan belgelerin bir kısmı 1940'lı ve 1950'li yıllarda Oryantal Arşiv

- .....
- 1 Maria Mihaylova-Mrıvkarova, "Dokumenti za prosvetnoto delo prez XIX vek v Osmanskata imperiya, sıhranyavani v OrientalSKIYA otdel na Narodnata biblioteka "Kiril i Metodiy", *İzvestiya na Narodnata biblioteka "Kiril i Metodiy" i na bibliotekata na Sofiyskiya universitet "Kliment Ohridski"*, VII (XIII), 1967, s. 306-351.
  - 2 1845'te Maliye Nazırı Safvetî Paşa 1931 yılındaki vagon olayına benzer bir girişimde bakanlığındaki katipleri görevlendirerek Enderun'daki defterleri kalemlere göre tasnif ettirdi. Yeniçeri Ocağı'na ait birtakım evrak ve defterlerin saklanmasına lüzum görülmeyip saray fırınlarında yaktı (*Belgelerle Arşivçilik Tarihimiz (Osmanlı Dönemi)*). Proje Yöneticisi: Necati Aktaş, Ankara, 2000, s. 11).

Koleksiyonu, Yeni Gelen Türk Arşiv Belgeleri ve İstanbul, Tulça, Rusçuk, Vidin, Lom, Tırnova, Şumnu, Varna, Silistre, Sofya, Niğbolu, Kula, Makedonya önfonları³ gibi koleksiyonlarda yer alıp numaralarla birlikte kısa özetlerle tasnif edilmiştir. Diğerleri 1 numaralı İstanbul fonu başta olmak üzere önemli idarî merkezler esas alınarak oluşturulan fonlara ait ve el yazmalı kataloglarda tek bir anahtar kelimeyle tanıtılan belgelerdir.

Makale basılır basılmaz, tasnif edilmeyen çok sayıda belgelerin yeniden taranması, değerlendirilmeye değer vesikaların 1950’li yıllarda kabul ettirilen şemaya göre yine tek bir anahtar kelimeyle tasnif edilmesi ve 1A numaralı İstanbul fonu başta olmak üzere ayrı ayrı 328 fona ek koleksiyonlar olarak ilave edilmesi kararı alındı. Çalışmalar ilerledikçe söz ettiğim makalede yer alan belgelerin yanısıra 19. yüzyıl Osmanlı İstanbul’unun eğitim kurumlarına ışık tutan arşiv malzemelerinin sayısı da önemli boyutta arttı. Ama, arşivçiler eğitimle ilgili birçok evraka sadece “Okullar” anahtar kelimesini değil, “İnşaat”, “Sağlık işlemleri”, “Deniz kuvvetleri” ya da “Dış İşleri” gibi başlıkları da tercih etmişlerdir. Dolayısıyla, 1 ve 1A numaralı İstanbul fonundaki “Okullar” konulu 9 dosyayı taramak yerine 50’e kadar dosya, 6000’e kadar gömlek çabukça gözden geçirdim. Tabii, Milli Kütüphane Birinci okuma salonu elemanı olmasaydı, bu çalışmamı gerçekleştirilemezdim.

Tespit ettiğim belgeleri ayrı ayrı okullara göre ya da değindikleri eğitim öğretim problemlerine göre gruplara ayırarak sunmak mümkündür. İki yaklaşım da amaçlarıma uygun düşen özelliklere sahiptir. Bir okula ışık tutan belgelerin sırasıyla anlatılması bu mektebin olağan gelişmesinden bahsetmek demektir. Bu yaklaşım okuyucuların aradıkları detayları kolayca bulmalarına elverişlidir. Ancak

.....

3 Önfonlar denilen koleksiyon hakkında bakınız: Margarita Dobрева, “Aya Kiril ve Metodiy” Milli Kütüphanesine Bağlı Oryantal Bölümü’ndeki “Vidin” Önfonu Defterleri”, Davut Güney (ed.), *International Congress “The Ottoman Geopolitics Management of Cultural Archive Heritage and Role of the Land Registry Archives”, 21-23 November 2012, İstanbul, Bildiriler* (Ankara: 2013), I, 183-219 (www.tkgm.gov.tr/sites/default/files/icerik/ekleri/5-kongre_bildirileri.pdf).

birçok belge bizi aynı araştırma problemleri hakkında bilgilendirmektedir. Bu sorunların ortaya konulması, en önemli eğilimlerin tespit edilmesi, sonuçlarla tahminlerin meydana atılması araştırmacıların esas görevleri arasındadır. Bu makalede ise iki yaklaşıma başvurmayı. Belgelerin bazıları ise ek kısımda çağdaş Türkçe özetleriyle verilmektedir.

Şimdilik Nur-i Osmaniye Camisi'nde açılan "Usul-i Cedit" sıbyan mektebine⁴ ve kız rüşdiyelerine⁵ ait birer belge elimizde bulunmaktadır. Darülfünun'a⁶, Mekteb-i Mülkiye'ye, Darülmualimin'e, Darülmualimat'a Mahrec-i Aklam'a⁷ ve Ziraat Mektebi'ne⁸ ait belgeler ayrı ayrı dönemlerde geçen olayları aydınlatmaktadır. Bu belgeler öğretmenlerin maaşlarıyla atanması, ders kitaplarıyla haritaların tedarikiyle maliyeti, okul binalarının kiralanması ya da inşaatı ve onarım işlemleri gibi olaylara ışık tutmaktadır. Bu belgelere arşivçi gözüyle yaklaşarak eşsiz kültür mirasımız olarak değerlendirmekteyim. Aynı zamanda bunları bir tarihçi olarak değerlendirirsem sözü geçen okulların gelişmeleri hakkında ek bilgiler sunan malzemeler niteliğinde olduklarını ileri sürmekteyim.

Belgelerin çoğu Osmanlı İstanbulu'nda açılan Mekteb-i Tıbbiye, askeri okullar ve rüşdiyelere ışık tutup şu araştırma gruplarına ayrılmaktadır: okul binaları, okulların günlük harcamaları, öğretmenler, öğrenciler, ders programı, kitaplar ve aletler.

İnşaat ve onarımı anlatan belgeler gerekli meblağlar ya da malzemeler hakkında bilgiler vermektedir. Ama, bazı dokümanlarda sadece inşaatların ya da tamiratların toplam maliyetleri belirtilmiştir⁹. Gerek Osmanlı, gerek Avrupa eğitim tarihinin yazılmasında

.....

4 Bulgaristan Milli Kütüphanesi (BMK), Oryantal bölümü (Or. b.), Fon (F) 1A, gömlek 53416.

5 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53383

6 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 35858; 35982; 36115; 53206; 53217; 53226; 53298; 53313; 53319; 53334; 53361; 53381-53382.

7 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 5695; 36072; 36160; 53505; 53322; 53348; 53376; 53379;

8 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53252; 53276.

9 Mekteb-i Tıbbiye ile ilgili belgeler: BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53154; 53213; 53292; 53302; 53568; 53669; 53712; Askeri okullarla ilgili belgeler: BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 9637; 35802; 63666 s. 26b.

inşaatlara ve onarımlara ait belgeler sıradan nedenlerle araştırmacıların ilgilerini ender hallerde çekmektedir. Elimizde inşaat ve onarım malzemelerinin ayrıntılı bir listesi bulunuyorsa da, bütün bunların hangi yerlerde kullanıldıklarını, hangi kapılarla pencerelerin tamirat görüldüklerini net olarak yanıtlayamamaktayız.

4-8 Aralık 1850 ve Ağustos-Kasım 1860 tarihli belgelere göre Mekteb-i Tıbbiye’de girişilen onarım işlemleri için boya ve boya kağıdı, kireç, tuğla, cam, horasan, saman, kalburlar, fırçalar, bir kaç okka karfiçe, halkalar, anahtarlar, menteşeler tedarik edilmiştir. Aynı zamanda su yolu, çekmeceler ve kilitler de tamirattan geçirilmiştir¹⁰.

Bazı ayrıntılı onarım bütçeleri ise ayrı ayrı okullardaki odaların sayısı ve iç döşemeleri hakkında bize bilgiler vermektedir. Onarım bütçesine göre Haziran 1852’de Ticarethanenin 9 odası Mekteb-i Maarif-i Adliye’ye aittir. Büyük ve orta ders odalarında, 4 dershanede, yazı, istirahat ve koğuş odalarında minderlerin ve perdelerin, makatların ve yastıkların yenilenmesi gerekmektedir. Çeşitli kumaşlarla gaytanlar, yün, keten ve iplik gibi malzemelere ayrılan masrafların yanısıra gereçlerin taşınması, yorgancılarla terzilerin ücretlerine ve günlük yemeklerine belli bir meblağ harcanmıştır (Tablo 1-2)¹¹.

Tablo 1

	Yastıklar	Minderler	Perdeler	Makatlar
Misko kumaşı	+	+		+
Çuha kumaşı		+		+
Astar kumaşı	+			
Amerikan kumaşı			+	
Keten	+			
Yün		+		
Gaytanlar			+	

.....

¹⁰ BMK, Or. b., Fon İstanbul 20/33; F. 1A, gömlek 53249.

¹¹ BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53267.

SOFYA'YA VAGONLARDAN: 1820'Lİ - 1870'Lİ YILLARDA
İSTANBUL'DA AÇILAN OSMANLI OKULLARIYLA İLGİLİ BELGELER

Tablo 2

	Çatma yastıkları	Duvar yastıkları	Minderler	Perdeler	Makatlar
Büyük ders odası	3	32	28	20	1
Orta ders odası		4	6	8	
Dershane (1)		7	1	4	
Dershane (2)			3	3	
Dershane (3)		22	4	4	1
Dershane (4)			4	6	1
Yazı odası	5			7	1
İstirahat odası		6	3		1
Koğuş odası	+				

Ocak 1857'de Mekteb-i Maarif-i Adliye'de, Üsküdar, Kasımpaşa, Sultan Beyazıt ve Beşiktaş rüşdiyelerindeki yıpranmış iç döşemelerin yenilenmesi için ayrı ayrı bütçeler hazırlanmıştır. Kasımpaşa ve Üsküdar rüşdiyelerindeki minderlerle yastıklar ve perdelerin bir kısmı mütalaa odasında, diğerleri ise dersanelerde bulunmaktaydı (Tablo 3-4)¹².

Tablo 3

	Yastıklar	Minderler	Minder kalıfları	Perdeler	Makatlar
Misko kumaşı	+	+			+
Çuha kumaşı		+			
Amerikan kumaşı			+		
Çeşitli kumaşlar			+	+	
Basma kumaşı				+	
Astar kumaşı	+			+	+
Keten	+				
Yün		+			

.....
12 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53291, 53293.

Tablo 4

	Mekteb-i Maarif-i Adliye	Üsküdar Rüşdiyesi	Kasım Paşa Rüşdiyesi	Sultan Beyazıt Rüşdiyesi	Beşiktaş Rüşdiyesi
Minderler	25	9	11	12	15
Minder kalıfları		+		+	+
Makatlar		+	1		+
Yastıklar	+	8	9	+	+
Perdeler		16	13	13	7
Keçeler		+	2	1	+
Kapıda çuha perdeleri					+
Değenekli kapı perdeleri		2	2		

Yenileme faaliyeti esnasında kullanılan eşyalar ve diğer malzemeler tüm rüşdiyelerin aynı tarzda döşenmesine dair bir eğilimin ortada olduğunu ispatlamaktadır. Minderler misko ya da çuha kumaşı ile kaplanmış da olsa yünle doludur. Bazen çuha kumaşı sadece hocaların minderleri için kullanılmaktadır. Perdeler astarla Amerikan ve basma kumaşlardan ya da başka bir kumaştan diktirilmiştir. Bazen astarlı olan yastıklar ise genellikle ketenle doludur ve çatma ya da misko gibi kumaşlardan yapılmıştır. Perdelerin, minderlerin ve yastıkların tam sayısını ve büyüklüklerini bilmezsek de ayrı ayrı odaların iç döşemelerine özgü bazı ufak tefek farkların da ortada olduğu şüphesizdir. Ama, dersanelerde iskemleler, masalar ya da banklar var mıydı? Belki de 1850'lerde rüşdiyelerde bu mobilyalar kullanılmamaktaydı. Öğrenciler minderler üzerine bağdaş kurarak duvarlar boyunca sıralanan büyük yastıklara yaslanmaktaydı.

Bazı belgeler ise okulun iç ya da dış ortamı ile ilgili bilgiler vermekte, böylece kaybedilen onarım krokilerinin ve inşaat planlarının yerine geçmektedir. Ocak 1847'de Mekteb-i Tıbbiye'nin kütüphanesinde Sultana özel bir yer ayrılmış ve yapımında Schneider adlı bir tüccardan alınan 107 zira ipek kumaşı, 247 zira beyaz ve yeşil canfes kumaşı, 11½ zira çuha, bir örtü, 8 zira perde, gaytanlar

ve bir rüzgar feneri kullanılmıştır¹³. Mayıs 1854'te Humbarahane kışlasında bulunan Mekteb-i Tıbbiye'nin avlusundan geçen tatlı su boruları ve Nisan 1864'te askeri idadiyenin yerleştirileceği Gülhane hastahanesinin avlusundan geçen başka bir takım tatlı su boruları tamir edilmiştir¹⁴.

İnşaat ve onarım problemlerinin araştırılmasında en çok “Tedarik edilen malzemeler yeterli miydi ya da bu girişimlerde tasarruflu bir politika takip edildi mi” sorusu sorulmuştur.

Ekim 1856 – Şubat 1857 döneminde Maliye Nezareti'ne bağlı olan Beytülmal ile Meclis-i Maarif arasında geçen yazışma yorgancılarla hasırcıların Mekteb-i Maarif-i Adliye'de, Sultan Beyazıt ve Beşiktaş rüşdiyelerindeki yıpranmış döşek, keçe, minder, makat ve hasırların yenilenmesini düşük masraflarla gerçekleştirme çabalarına bir örnektir. Sözü geçen okulların müdürleriyle öğretmenlerinin görüşleri göz önünde alınarak 91.813½ guruşluk bir onarım bütçesi hazırlandı. Bu yüksek masraflara karşı çıkan Maliye Nezareti harcancak meblağın azaltılmasını tavsiye edip onarım işlemlerinin yeniden araştırılmasına ısrar etti. Ocak 1857'de sunulan onarım bütçesine göre hasırlarla hasırcılara 7.090 guruş, yorgancılarla başka malzemelere 21.818½ guruş gerekiyordu¹⁵.

Bazen Maliye Nezareti onarım ve inşaat masrafları için sıradan Osmanlı tebaalarının ödedikleri vergilerden faydalanmayıp çeşitli gelir kaynaklarına başvuruyordu. Eğitimin geliştirilmesi modernleştirme sürecinin öncelikleri arasında önemli yer tuttuysa da 1840'lı ve 1850'li yıllar arasında Osmanlılar okul binalarının inşaatıyla tamiratları için gerekli meblağların temin edilmesinde zorluklar çekmekteydi. Temmuz 1845'te Küçük Taksim civarındaki Mekteb-i Harbiye'nin inşaatı için Bakubogos adlı bir tüccardan 40.000 guruşluk borç alındı. Kasım 1845'te ise Torozoğlu Bağdasyan'ın hazineye yatırdığı 25.000 guruşluk borç taksidi Maçka'daki askeri idadiyenin tamirine harcandı¹⁶. Nisan 1849'da tuz fabrikalarını işleten Anadolu

.....

13 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53203.

14 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53638, 63666 s. 1-9.

15 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 65599, 53290.

16 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 35842, 53193.

Kumpanyası'nın hazineye yatırdığı bir meblağ Mekteb-i Tıbbiye'nin onarımı için kullanıldı.

Mart 1851'de aynı okulda girişilen başka bir tamirat duhan gümrüğü gelirlerinden kullanılan bir miktar parayla gerçekleştirildi¹⁷. Mayıs 1850'de Maliye Nezareti sarraf Cezayirlioğlu Mıgır-ıç'ten 50.000 guruşluk borç alarak Mekteb-i Bahriye'nin onarımına katılan işçilerin ücretlerini ödedi¹⁸. Haziran 1852'de ise Mekteb-i Maarif-i Adliye'deki iç döşemenin yenilenmesi için gerekli 8.922 guruşluk meblağ Beytülmal tarafından karşılandı¹⁹.

Bazen okulların günlük masrafları ve öğretmen maaşlarının ödenmesinde de Maliye Nezareti aynı yöntemlere başvuruyordu. Aralık 1844'te Mekteb-i Tıbbiye'nin 300.000 guruşluk masrafları ve günlük yiyecekleri Baltacı adlı bir tüccarın malî yardımıyla karşılandı²⁰. Mart 1851'de Mekteb-i Tıbbiye nazırının maaşı Kaplıcıoğlu'nun hazineye yatırdığı tutarın bir kısmıyla ödendi²¹. Kasım 1870'te Beytülmal Üsküdar Rüşdiyesi'ne 2.500 okka kömürün tedarikini sağladı²². Bu uygulama okul bütçelerine gerekli paraların önceden değil, aktüel malî imkanlara göre araştırılıp temin edildikleri tahminini ortaya koymaktadır.

Bazı senetlerde ise sadece aylık masrafların toplamı verilmiştir²³. Bazılarında kullanılan malî kaynaklara ışık tutulmayarak harcamaların hazinece karşılandıkları kaydedilmiştir. Aylık masraflar çeşitlidir. Aralık 1860'ta bazı rüşdiyelerde biriktiren çöplerin belli alanlara taşınmasıyla birlikte ders kitapların ciltlenmesi, küre ve haritaların yenilenmesi, saatlerin tamirine de para harcanmıştır (Tablo 5)²⁴.

.....

17 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 35954, 66319.

18 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53244.

19 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53267.

20 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53183.

21 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53256.

22 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53389.

23 Mekteb-i Maarif-i Adliye ile ilgili belgeler: BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53142, 53151, 53288, 53307, 53389; Mekteb-i Tıbbiye ile ilgili belgeler: BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53150, 53242, 53742, 53756.

24 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53471.

SOFYA'YA VAGONLARDAN: 1820'Lİ - 1870'Lİ YILLARDA
İSTANBUL'DA AÇILAN OSMANLI OKULLARIYLA İLGİLİ BELGELER

1838'in 20 Ekim – 17 Kasım günlerinde Mekteb-i Tıbbiye için kimya tahtası, küp, süpürge, kırtasiye malzemeleri alındı. Fıçı ve tulumbalar onarıldı. Maaşlar okula taşındı. Bütün bu harcamalar “aylık masraflar” kalemine geçirildi²⁵.

Temmuz-Ağustos 1841, Ocak ve Eylül 1843 tarihli belgelerde kırtasiye masrafları olarak geçen meblağla Mekteb-i Maarif-i Adliye için İstanbul, battal, elvan gibi kağıt çeşitleri, karalama kağıdı, hokkalar, kalemler, mürekkep alındı. Bununla birlikte hasırlar, kömür, su testileri, süpürgeler, kahve de tedarik edildi. Ekim 1843'te 26 cilt Molla Cami, 100 cilt Şerh-i İzhar, 55 cilt İzhar, 55 cilt Nahv, 65 cilt Sarf, 60 cilt Pend-i Attar ve 25 cilt Gülistan adlı kitaplar da sağlandı²⁶.

Tablo 5

Rüşdiye Masraflar	Beyazıt	Üsküdar	Şeh zadebaşı	Eyüp	Davut Paşa	Galata	Beşik taş	Rumeli Hisarı	Beyler beyi
Süpürge	+		+			+			
Kilit tamiri	+	+	+		+		+		
Su kovası	+		+	+	+	+	+	+	+
Toprak testiler	+	+	+		+			+	
Toprak ibrikler				+			+	+	+
Bardaklar		+	+	+		+			+
Kaplar		+			+				
Kahve	+	+		+		+	+	+	+
Sakalar								+	
Ciltlenme	+	+				+		+	
Su yolunun tamiri		+			+				+
Çöp atılması				+		+	+	+	+
Saatın tamiri			+			+	+		
Küre ve haritaların tamiri			+	+	+		+		

.....

25 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53129.

26 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53165, 53181, 53175.

1850’li ve 1870’li yıllar arasında Eczacı Anbar-i Amiresi Mekteb-i Tıbbiye’ye çeşitli araç gereçler tedarik etmekteydi. Bazıları botanik, fizik, kimya dersleri sırasında kullanılmaktaydı. Diğerleri ise özel bir salonda sergilenmekteydi. Bütün ilaçlar ve madenler, kaplarla şişeler, teraziler, makaslar, ağaç maşalar, fincanların maliyeti okulun bütçesinde önemli bir masraf kalemi oluşturmaktaydı. Bununla birlikte Eczacı Anbar-i Amiresi Mekteb-i Tıbbiye ve Mekteb-i Harbiye’deki hastahanelere gerekli ilaçları ve gereçleri devamlı olarak yollamaktaydı. Aralarında meyan kökü, sinameki, ayrık otu, ihlamur çiçeği, gelencik çiçeği, afyon, acı badem, karanfil, keten tohumu, tarçın, öksürük habı, uyuz habı, gül sirkesi, güherçile, nişadır ruhu, klor, kurum, cehennem taşı, amonyak, kükürt, çeşitli melhemler, limon tozu ve başka malzemelerle ilaçlar yer almaktaydı²⁷.

Eylül 1849’da ve Kasım 1850’de Paris’teki Osmanlı elçiliği aracılığıyla tedarik edilen tıp kitapları ve büyük sarkaç, terazi, barometre, manometre gibi kimya ve fizik aletlerinin bedeli Maliye Nezareti tarafından karşılandı. Mekteb-i Tıbbiye’ye yollanan “kolilerinde” Emil Vidal’in *Al-Emraz Risalesi* (*Emraz-ı Ayniye*), Richard’ın *Tarih-i Tabii* ve *Fen-i Nebatat*, *Hıfz al-Emraz*, *Mufretat-i Tıbbiye*, *Teşrih Risalesi*, *Emraz-ı Dahiliye*, *Emraz-ı Umumiye*, *Kimya*, *Hikmet-i Tabii* başlıklı önemli eserler bulunmaktaydı. Maliye Nezareti, Mekteb-i Harbiye için sipariş edilen kimya ve fizik aletlerini Elyon adlı tüccardan poliçeyle aldığı meblağla ödedi²⁸. Ama, esas sorun bu iki okulun geçici malî kaynakların yanısıra belli aralıklarla Batı Avrupa’dan ders kitaplarıyla aletlerin tedarikini temin edecek bir bütçeye sahip olup olmadıklarıdır.

Bununla birlikte Maliye Nezareti Mekteb-i Tıbbiye ve askeri okullardaki öğrenciler, öğretmenler ve memurların günlük yaşelerini ödemekteydi. Aralık 1838’de Sultan II. Mahmud’un daveti üzerine İstanbul’a gelen Avusturyalı Dr. Bernard öğrencilerin Mart 1839’un ilk günlerinde tüketecekleri 60 okka penir ve 36 okka zeytin yağı sipariş etti. Ekmek ısmarlamadıysa da Dr. Bernard ileride öğrenci porsiyonlarını zenginleştiren mevsimlik sebzeleri ve meyveleri de isteyeceğini bildirdi²⁹.

.....

27 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53594, 53624, 53662-53663, 53674, 53715, 53732, 53744.

28 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53231, 53250.

29 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53133.

Ocak 1840'ta Mekteb-i Harbiye ve Mühendishane'de³⁰ ve 5 Mart – 3 Nisan 1840 günlerinde Mekteb-i Tıbbiye'de³¹ tüketilecek gıdalar ekmek, et, pirinç, yağ, soğan ve tuz gibi çeşitleri kapsamaktadır. Askeri okullar ise zeytinyağı ve nohut da istemişlerdir. Belgelerde bu gıdaların tam miktarları belirtilmiştir. Ancak bazı memurlar günde birden fazla porsiyon aldıklarından³² sözü geçen dönemlerde kaç kişinin bu okullarda buldukları tahmin edilememektedir. Mekteb-i Tıbbiye için sağlanacak gıda miktarlarının yanında günlük porsiyonun büyüklüğü de verilmiştir. Bir porsiyon 960 gram ekmek, 250 gram pirinç, 320 gram et, 80 gram yağ, 32 gram soğan ve 35 gram tuz içermektedir. 1863'de Vidin'de çalışan mektep ve rüşdiye öğretmenlerinin tüketim imkanlarını tespit etmek amacıyla oluşturduğum optimal beslenme modeline göre herkesin bir gün içinde 570 gram ekmek, 120 gram pirinç, 28 gram yağ, 170 gram et ve peynir geçirdiğini tahmin etmekteyim (Tablo 6)³³. Bu iki model karşılaştırıldığında aralarında önemli farkların oldukları görülmektedir. Belki de, Mekteb-i Tıbbiye, Sultanın himayesi altında olduğundan günlük porsiyonlar da daha büyüktü. Ama, gerek İstanbul'da, gerekse taşradaki sıradan insanlar ve başka öğretmenlerle öğrenciler söz ettiğim gıda miktarları arasında değişen bir ortalama porsiyonla beslenmekteydi.

Tablo 6

Gıdalar	Oluşturduğum beslenme modeli	Mekteb-i Tıbbiye'deki beslenme modeli
Ekmek	570 gram	960 gram
Pirinç	120 gram	256 gram
Yağ	28 gram	80 gram
Et	115 gram	320 gram
Peynir	55 gram	
Soğan		32 gram

.....

30 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53145.

31 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53146.

32 BMK, Or. b., OAK 105/6; F. 1A, gömlek 5689, 13610, 59334.

33 Bakınız: Margarita Dobrova, "Material Provision of Ottoman Teachers in Mektebs and Rüşdiyes in the Danube Vilayet during the Tanzimat", *Etudes balkaniques*, vol. 46, no. 3, 2010, s. 108–145.

Aylık ücretlerin okul memurlarıyla öğretmenlere kesintisiz ödenmesi eğitimin önemli problemleri arasındaydı. Mekteb-i Maarif-i Adliye'deki memur ve öğretmen maaşlarının toplam aylık bedelleri hakkında bizi bilgilendiren belgelerin yanısıra³⁴ Mekteb-i Tıbbiye'de³⁵, askeri okullarda³⁶ ve rüşdiyelerde³⁷ çalışanların aylık ücretlerini bildiren dokümanlar epeyce dağınık bilgiler vermektedir. Yine de, ücretlerin ödendikleri dönemlerde İstanbul'da geçerli gıda ve kira fiyatlarıyla ilgili veriler elimizde bulunmadığından "Bu maaşlar neye yetip neye yetmezdi?" sorusu yanıtlanamamaktadır.

Mart-Nisan 1839, Kasım-Aralık 1839, Mart 1840'ta hazırlanan maaş senetleri tıp öğrencilerinin sayısı ve aylık maaşları hakkında veriler sunmaktadır³⁸. Aralık 1839'da cerrahi sınıfı 18 öğrenciyle 2 halifeden oluşmaktaydı. Ama, 1839'un ilk aylarında düzenlenen sınavdan sonra 57 öğrencinin cerrahi sınıfa katılmaları önerilmekteydi³⁹. Öğrencilerin sayısında belirlenen önemli fark göz önünde alınarak "Başka öğrencilerle ne oldu?" sorusu ortaya çıkmaktadır. Ne yazık ki, bu sorunun cevabı da net değil. Bu 3 belge bir yıl içinde değişen öğrencilerin sayısını da aydınlatmaktadır. Ama, belli bir eğilim tespit etmek için "Eğitim öğretim ve nizam açısından bazı düzenlemelerden sonra 17 Mart 1839'da yeniden açılan Mekteb-i Tıbbiye'nin ikinci ders yılı ne zaman başladı?" problemini çözmeliyiz. Mekteb-i Tıbbiye'deki dersler medreselere benzer bir şekilde Şevval ayında başlamaktaysa⁴⁰ da yıllık sınavlar en geç Ramazan'ın sonunda düzenlenmekteydi. Böylece Mart 1840'taki sınıflar yeni alınan öğrencileri ve yıllık imtihanlarda başarılı olan öğrencileri kapsamaktaydı.

Ama, kurulan 3 sınıfın yanında 17 Mart – 8 Kasım 1839 döneminde dördüncü bir sınıf daha meydana getirilmiştir. Bu husus şu tahminlere yol açmaktadır: Sözü geçen dönemde bir sınav daha dü-

.....

34 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53176, 53189, 53200, 53198-53199, 53239,

35 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53125, 53138, 53144, 53551, 53725.

36 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 5661, 60901, 16660, 53609.

37 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 13634, 53350, 53368,

38 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 53125, 53138, 53146, 53551.

39 BMK, Or. b., Fon İstanbul 37/3.

40 George Makdisi, *The Rise of Colleges, Institutions of Learning in Islam and the West*. Edinburgh, 1981, p. 95.

zenlenmiş olmalı. 8 Kasım – 7 Aralık 1839 günlerinde “yeni başlayan” öğrencilerle birlikte Mart-Mayıs aylarında sayısı 97 ile 107 arasında değişen öğrencilerden 46’sı ikinci sınıfa geçtiler. Mart 1839’da ikinci sınıfa katılan 48 öğrenciden 28 kişi üçüncü sınıfa yazıldı. Belki, azalan öğrenci sayısı bilgi yetersizliğinden değil, ya bazı öğrencilerin doğrudan doğruya dördüncü sınıfa katılmalarından ya ayrı ayrı hastahanelere yardımcı olarak atanmalarından kaynaklanmaktadır (Tablo 7).

Tablo 7

Yıl	17 Mart - 15 Nisan 1839 (Muharrem 1255)		16 Nisan – 14 Mayıs 1839 (Safer 1255)		8 Kasım 1839 (1 Ramazan 1255)		7 Aralık 1839 (30 Ramazan 1255)		5 Mart – 3 Nisan 1840 (Muharrem 1256)
	öğrenci	halife	öğrenci	halife	öğrenci	halife	öğrenci	halife	öğrenci
4.					25	3	25	3	47
3.	19	6	19	6	28	3	28	3	31
2.	48	8	48	8	46	8	40	4	44
1.	97	11	107	11	135	11	85	8	100

Tahminlerime göre Kasım 1839 – Mart 1840 dönemi aynı ders yılına aittir. Ama, yıl boyunca yeni başlayanların sayısı çok çabuk değişmiştir. Bir ay içinde 50’ye kadar öğrenci okulu terk ettikten sonra Mart 1840’tan önce birkaç yeni öğrenci alınmıştır. Mart 1840 maaş senedinde öğrenci ve halifelerin sayısı ayrı olarak kaydedilmemiştir. Dolayısıyla Mart 1840’ta ikinci ve üçüncü yıl öğrencilerinin sayısı 8 Kasım – 7 Aralık 1839 dönemininkilerine eşit olarak kabul etmekteyim. İlgimi çeken iki detay “Dördüncü yıl öğrencilerinin sayısı neden arttı?” ve “Dördüncü yıl derslerine katılan öğrenciler önceden nerede okudular?” sorularıdır. Ancak, şimdilik bu sorular yanıtlanamamaktadır.

Şu ana dek taradığım dosyalarda İstanbul rüşdiye öğrencilerinin sayısı ya da seçtikleri yüksek okullar ve mesleklerle ilgili bir belge bulamadım. Askeri okullardaki öğrencilerin sayısı ile ilgili veriler ise dağınık ve karşılaştırmaya elverişli değil⁴¹.

.....

41 BMK, Or. b., OAK 105/6; F. 1A, gömlek 13599, 13610, 59334.

Mekteb-i Tıbbiye'yi ve askeri okulları bitiren öğrencilerden bazıları Tophane'de çalışmaya başlarken bazıları da rüşdiyelere resim öğretmeni olarak atanmıştır. Bir kısmı ise katip olmuştur. Haziran 1872'de 12 kişi Mekteb-i Harbiye'ye bağlı olan baytarlık sınıfını başarıyla bitirdi. Aynı baytarlık sınıfı mezunları olan Erzurumlu İsmail Efendi, Kaşif Efendi, Giritli Mehmet Efendi Erzurum, Erzincan ve Kesriye'de atanmıştır⁴². Bazı öğrenciler tıp, matematik ya da askeriye alanlarında bilgilerini zenginleştirmek için İsviçre, Paris ya da Viyana'ya gönderilmiştir⁴³. Tecrübe edinmek amacıyla Mayıs 1840'ta Mekteb-i Tıbbiye'yi bitiren İsmail ve Nuri Efendiler 100 guruşluk aylık maaşla Tophane Hastahanesi'ne atanmıştır. Temmuz 1847'den önce Mekteb-i Tıbbiye mezunu, Trabzonlu Raşid Efendi birinci süvari livasına bağlı birinci alay cerrahı olarak tayin edilmiştir. Bazı tıbbiye mezunları ise Kuleli hastahanesinde, İstanbul ya da Basra karantinalarında işe başladılar ya da Akka ve İşkodra'ya gönderilmiştir⁴⁴.

Ders programı, ayrı ayrı okullara tedarik edilen kitaplar ve aletler hakkında bize bilgi veren belgelerin sayısı kalabalık da olsa ve dokümanların sundukları detaylar faydalı da görünse İstanbul'daki Osmanlı eğitiminin gelişmesini önleyen ya da teşvik eden bilimsel etkenlerin hiçbirine ışık tutmamaktadır. Ancak Mekteb-i Tıbbiye ve askeri okullardaki eğitim öğretime ait olan belgelerde uygulamalı ve teorik bilgilerine önem verilmiştir. Ama, tıp ve askeriye alanında olan bu bilgiler tarihçilere epeyce zorluklar çektirmektedir. Dolayısıyla bu türdeki dokümanlar hem doktorlar ya da ordu mensupları, hem tarihçiler tarafından ortakça araştırılmalıdır.

Belki de, 1931'da Türkiye'den Sofya'ya vagonlarla giden ve iki farklı metotla tasnif edilen Osmanlıca belgelerin eğitim alanında sundukları detaylar çoktan bilinmektedir. Ama, Bulgaristan Milli Kütüphanesi'ne bağlı olan Oryantal bölümünde yıllarca muhafaza edilen bu kültür mirasımızın tanıtılması Osmanlı Arşivi'nin kısmen parçalanmış bütünlüğüne yeniden kavuşturulmasına yönelik önemli

.....

42 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 13588, 13634, 53152, 53419, 53745.

43 BMK, Or. b., OAK 105/15; F. 1A, gömlek 5687, 13584, 13625, 35984.

44 BMK, Or. b., F. 1A, gömlek 5666, 5678, 53593, 53609, 53614, 53647, 53659.

bir adımdır. “Okullar”, “İnşaat”, “Sağlık”, “Deniz kuvvetleri”, “Dış İşleri” başlıklı, 1 ve 1A numaralı İstanbul fonuna ait dosyalarla birlikte 1820’li ve 1870’li yıllar arasında İstanbul’da açılan Osmanlı okullarıyla ilgili birçok belgenin “Giderler”, “Bilanço”, “Siyasî ve Malî İdare”, “Diğer İdarî Problemler” başlıklı dosyalarda da bulduklarını tahmin etmekteyim. Bu 4 başlık altında on binlerce evrak tasnif edildiklerinden Osmanlı okullarıyla ilgili belgelerin tespiti en az 2 buçuk yıllık bir dönem içinde tamamlanmak mümkündür.

EK:**BAZI BELGELERİN ÇAĞDAŞ TÜRKÇE ÖZETLERİ****Usul-i Cedid Sıbyan Mektebi**

Fon 1A, gömlek 53416, 14 Şubat 1874 (26 Zilhicce 1290), Maliye Nezareti'nin buyruğu

Osmaniye Camisi'ne bağlı olan kargir mektep binasında Usul-i Cedid metodunun ilk defa uygulanacağı ve okuma yazma alıştırmalarına ağırlık veren bir sıbyan mektebi açıldı. Çocukların ödeyecekleri haftalık ücretler kesinleştirilinceye kadar 1 Şubat 1874'ten itibaren 400 guruşluk öğretmenlik maaşı hazinece karşılanacak. Darülmualinin mezunu, Malatyalı Osman Efendi, bu mektepte öğretmenliğe atandı. Kapıcı Mehmet Ağa, 100 guruşluk bir maaş alacak.

Kız Rüşdiyeleri

Fon 1A, gömlek 53383, 15 Mayıs 1869 (3 Safer 1286), Maliye Nezareti'nin buyruğu

İstanbul'da Sultan Ahmet Camisi civarında, Beşiktaş, Üsküdar ve Mahmud Paşa semtlerinde, Hani Hatun mektebi (eski Ali Paşa Rüşdiyesi), İbrahim Sarım Paşa Mektebi'yle Yusuf Paşa Mektebi ve At Pazarındaki Valide Sultan Mektebi'nde birer kız rüşdiyesinin açılması, seçilen binaların tamir ettirilmesi planlanmaktadır. Şimdiye kadar orada çalışan yaşlı öğretmenler 250 guruşluk maaşla kız rüşdiyelerin müdürlüğüne, halifeler ise 100 guruşluk maaşla kapıcılığa tayin edilecek. Birer baş öğretmen, yardımcısı ve nakış öğretmeni de atanacak. Baş öğretmenin maaşı 500 guruş, yardımcınının 300 guruş, nakış öğretmenininki ise 100 guruştur. Kız çocuklarına Arapça, Farsça, matematik, yazı ve nakış gibi dersler okutulacaktır.

Ayrıca Zeyrek Camisi'nde açılacak erkek rüşdiyesinde maaşı 666 guruş olan baş öğretmen ve 333 guruşluk maaşa sahip olan yardımcısı, aylık ücreti 250 guruş olan matematik öğretmeni, 150 guruşluk bir aylık ücrete sahip olan resim öğretmeni ve maaşları yüzer guruş olan rika ve sulüs hocaları ve bir kapıcı atanacak. Sultan

Beyazıt Erkek Rüşdiyesi'yle Beşiktaş erkek rüşdiyesinin idadiye mekteplerine dönüştürülmesine ve Davut Paşa mektebinin 57.900 guruşluk onarımına izin verildi. Belgede alınacak minderler, perdeler, keten ve yorgancılarının günlük ücretleri hakkında da bilgiler verilmektedir.

Darülfünun

Fon 1A, gömlek 35858, 21 Mayıs 1847 (5 Cemaziyelahir 1263)

Sultan buyruğuna göre Hazine-i Nafia'ya bir miktar para aktarılacak. 1847'den itibaren yeni yapısı olan Maliye Nezareti masraf bütçesini hazırlayarak şunu göz önünde bulundurdu: Hazine-i Nafia'ya 10.000 kese, Darülfünun'un inşaatına 12.500 kese ayrılmalı. Mart 1847'den sonra Darülfünun için sacede 8.000 kese temin edildi. Bu tutar Meclis-i Vala-yi Ahkam-i Adliye'nin izniyle harcanacak.

Fon 1A, gömlek 53206, 25 Temmuz 1847 (11 Şaban 1263)

Ebniye-i Hassa müdürü Abdulhalim Efendi keresteler dışında kireç ve başka malzemelerin alınmasına ve işçi ücretlerinin ödenmesine gerekli 2.837 keselik tutarın sağlanmasını Maliye Nezareti'nden rica etti. Bu meblağın ödenmesine Sultandan izin almak üzere olan Maliye Nezareti şu açıklamalarda bulundu: İki yıl içinde 8.506 keselik bir meblağ tahsis edildi. Bu tutarın 2.500 kesesi bazı eyaletlerin gelir fazlasına, başka 2.500 kese ise eski Şeyhülislamın mirasına aittir. Şimdilik inşaatın 5.669 keselik masrafları karşılandıysa da kalan 2.837 keselik harcamalar ödenmeli.

Not: Belge parça halinde olduğundan başka 3.606 kesenin hangi yollarla sağlandığı anlaşılamamaktadır.

Fon 1A, gömlek 53298, 8 Ekim 1858 (25 Safer 1275)

Reşid Paşa'nın kethüdasına tezkere müsveddesi

Darülfünun'un inşaatı için gerekli keresteler ve başka malzemeler alınınca 3 Eylül ve 10 Ekim 1858 tarihli iki tezkere hazineye

gönderildi. Ama, şimdilik ne bir cevap, ne bir gürüş geldi. Hazinece ödenecek 11.250 gürüşluk borç bir an önce kapatılmalı. Bu tezkere- nin Zimemat komisyonuna sunulması rica edilmektedir.

Fon 1A, gömlek 53361, 2 Eylül 1867 (21 Ağustos 1283), Maliye Nezareti'ne

Maarif Nezareti, Nafia Nezareti'yle haberleştikten sonra şunu bildirdi: Çemberlitaş çivarındaki Darülfünun binasının yarım kalması uygun değil. Tamamlanmasına gerekli tutarın tespiti için izin istenmektedir.

Mekteb-i Mülkiye, Mahrec-i Aklam, Darümuallimin, Darümuallimat

Fon 1A, gömlek 53305, 21 Mayıs 1861 (11 Zilkade 1277), Maliye Nezareti'ne

Ticarethane-i Vezine, Mekteb-i Mülkiye öğrencilerine 20 adet Ticaret Kanunu ve zeylini de içeren daha 80 adet kanun nüshasını ulaştırdı. Tüm 100 kopyanın 900 gürüşluk maliyetinin hazinece ödenmesi rica edildi. 26 Mayıs 1861'de Maliye Nezareti bu masrafın karşılanması olumlu olarak onayladı.

Fon 1A, gömlek 53322, 28 Nisan 1864 (16 Nisan 1280), Maliye Nezareti'ne

Hassa-i Vekalet'e ve Nafia Meclisi'ne şu bildirildi: Ticarethane- nede bulunan Mekteb-i Mülkiye ve Darümuallimin ve Mahrec-i Aklam öğrencileri kalabalık bir gruptur. Özellikle Mekteb-i Mülkiye öğrencilerinin sayısı çok arttı. Okula dönüştürülmesine elverişli ve 45.000 gürüşluk maliyette olan Nuri Efendi Konağı'nın satın alınması kararlaştırıldı. Odaların teftiş edilmesi için Meclis-i Vala-yi Ahkam-i Adliye'ye yazıldı. Sözü geçen meblağın iki taksitle ödenmesi için hazinece izin istendi.

*Fon 1A, gömlek 53348, 28 Mart 1866 (16 Mart 1282),
Bab-i Ali'ye*

Mekteb-i Mülkiye, Darümuallimin ve rüşdiyeler için yapılan Türkçe haritalar “Büyük yangın” diye anılan felakete mal oldular. Şimdi Belçika'da olup yakınlarda Paris'e uğrayarak izninizle gerekli Türkçe harita, atlas ve küreleri sipariş ederim. Maliyeti 10.000 franktır.

*Fon 1A, gömlek 53376, 6 Temmuz 1868 (24 Haziran 1284),
Maliye Nezareti'ne*

Mekteb-i Mülkiye, Darümuallimin ve Mahrec-i Aklam'da okutulmak için *Tarih-i Umumî* eserinin birinci ve ikinci cildi gereklidir. Tabhane-i Amire kağıt, baskı ve başka işlemler için 15.000 guruşluk bir meblağ istedi. Bu tutarın hazinece karşılanması rica edildi.

Fon 1A, gömlek 53379, 4 Kasım 1869 (23 Ekim 1285)

Sıbyan ve rüşdiye şubeleri olan ve kız mektepleriyle rüşdiyelerin öğretmen yetiştirecek Darümuallimat açıldı. Her şube biri Gayrimüslim, diğeri Müslüman kızlara ayrılan toplam iki sınıftan oluşmaktadır. Maarif Nizamnamesi'nde belirtildiği gibi bütün masraflar hazinece karşılanacak. 15 Ekim 1869 - Şubat 1870 dönemine ait olan 12 yük 45.260 guruşluk okul masrafı binanın onarımı ve kira taksidi için temin edildi.

*Fon 1A, gömlek 36160, 24 Kasım 1869 (12 Kasım 1285), Maliye
ve Maarif Nezaretleri'ne*

Darümuallimatın açılması hakkında karar alındı. Rahmetli sadırazam Ali Tahir Efendi'nin mektupçusunun eşi, Emine Hanım, Aya Sofya civarında, Yerebatan Caddesi'nde bir eve sahiptir. İmzalanen antlaşmaya göre 15 Ekim 1869'dan itibaren bu ev eğitim öğretim amaçlarıyla kiralanmaktadır. İki taksitle ödenecek yıllık kira 14.440 guruştur. Ev acil olarak tamir edilmeli.

Fon 1A, gömlek 5695, 5 Mayıs 1873 (10 Cemaziyelahir 1290)

Vezir-i Azam Seyyid Mehmed Rüşdi'den Maliye Nezareti'ne bağlı olan Masraf Dairesi'ne

Darümuallimin-i Sıbyan programının bazı derslerle zenginleştirildiğinden ötürü bir öğretmen daha gereklidir. Mülkiye Mektebi'ni bitiren Abdullah Efendi okula atandı. Sultandan ve Maarif Nezareti'nden gerekli izin de alındı. Maaşı 400 guruştur. Aynı zamanda müdür yardımcısı görevini de yerine getirecek. Aylık maaşı 1289 bütçesine ilave edilmeli.

Rüşdiyeler

F 1A, gömlek 53130, 29 Kasım 1838 (12 Ramazan 1254), Maliye Nezareti'ne

Mekteb-i Rüşdiye Nazırı Esad Efendi'nin maaşı 8.000 guruştur. Yardımcısı olan Mehmet Latif Efendi'ninki ise 1000 guruştur. Bir zaman önce Mehmet Latif Efendi Ceride Odası baş kâtibi muavini olarak çalışmıştır. İkinci katip, Hüseyin Efendi 500 guruşluk bir maaşa sahiptir. Defterler kağıt ve başka malzemelere her ay beşer yüz guruş ayrılmaktadır. Sultan II. Mahmud'un fermanı göz önünde bulundurularak 28 Kasım 1838'den itibaren toplam 10.000 guruşluk bu masrafın devamlı olarak Emtiya Gümrüğü gelirlerinden karşılanması buyurulmalı. Ayrı ayrı malî dairelere bildirilmeli.

Fon 1A, gömlek 5663, 22 Ekim 1839 (13 Şaban 1255), Tezkere müsveddesi

Bir zaman önce Sultan Mahmud türbesi ve kütüphanesi yakınlarında 300 öğrencinin okuyacakları Mekteb-i Maarif-i Adliye açıldı. Hazırlanan onarım bütçesine göre türbedar odası, sebil ve başka yerlerin tamirine 8.135 keselik bir meblağ gereklidir. Kütüphanenin onarımı ise 222 kese tutmaktadır. Mektebin yarısı kargir, yarısı ahşap yapılırsa inşaat bütçesi 1.592 keseye kadardır. Ahşapsa 1.192 keselik bir tutar sağlanmalı. Sultan, kütüphanenin onarımıyla birlikte yarısı kargir, yarısı ahşap olacak bu mektep binasının inşaat edilmesi görüşündedir.

*Fon 1A, gömlek 5718, tarihsiz, (tahminen 1846'nın ikinci yarısı),
Tezkere müsveddesi*

Mektepleri denetlemek için Meclis-i Maarif-i Umumiye üyesi, Esad efendi, Mekâtib-i Umumiye nazırlığına atandı. Yardımcısı, Mektub-i Senaveri Odası mümeyyizi olan Kemal Efendi'dir. Esad Efendi nazırlık görevlerini yerine getirmeye özen gösterirse de, ödevlerini açıklayan bir talimat hazırlanmalı. Cehaleti gideren etkili önlemlerin öncelikle alınması ve Latif Vahip Efendi'nin bu dairesine tayin edilmesi de önerilmektedir. Bu konudaki karar Meclis-i Maarif-i Umumiye ve Sultanca onaylandıktan sonra Takvim-i Vekayi gazetesinde yayımlanacak.

*Fon 1A, gömlek 53198-53199; Ağustos ve Ekim 1846, Maliye
Nezaret-i senedi*

Nezaret-i Mekâtib-i Rüşdiye görevlilerinin toplam 10.700 guruşluk aylık maaşları Anadolu kumpanyasının hazineye yatırdığı meblağdan faydalandırılarak bir poliçeyle ödendi. Tutar Esad Efendi'ye verildi.

*Fon 1A, gömlek 53210, 16 Ocak 1848 (9 Safer 1264) Sergi Mu-
hasebesi'nin ilmühaberi*

Verilen fermana göre Kemal Efendi Mekâtib-i Umumiye Nezaret-i Müdürlüğüne atandı. Yardımcısı ise Hafız Vehbi Efendi'dir. İki mekteplerle rüşdiyeleri denetlemektedir. Dolayısıyla Kemal Efendi'nin 3000 guruşluk maaşı 2000 guruşla, Vehbi Efendi'nin 1500 guruşluk maaşı 1000 guruşla artırıldı.

Fon 1A, gömlek 53227, 20 Mayıs 1849 (27 Cemaziyelahir 1265)

Yazarı Hayrullah Efendi olan ve rüşdiyelerde okutulacak *Mesail-i Hikmet* risalesinden 615 nüsha basıldı. Mekâtib Nazırı Kemal Efendi rüşdiye öğrencilerine gerekli 600 nüshayı aldı. Her nüsha 4 buçuk guruştur. 2.905 guruşluk baskı masraflarının tesviyesi Maliye Nezateri'ne rica edilmektedir.

Maliye Nezareti'nin açıklaması: Bu risaleden 15 nüsha fazla basıldı. Öğrencilere dağıtılacak nüshaların bedeli 2.692 guruştur.

Fon 1A, gömlek 53233, 16 Ekim 1849 (14 Cemaziyelvel 1265)

Mekteb-i Maarif-i Adliye öğretmeni Tahir Efendi rahatsızlığından ötürü görevlerini yerine getirememektedir. 17 Eylül 1849'dan itibaren maaşı kesilmiştir.

Not: 1A İstanbul fonuna ait 53269 numaralı gömlekteki ve 12 Ekim 1852 tarihli senet Tahir Efendi'ye Eylül 1852'de ödenen maaşının 1.500 guruş olduğunu belirtmektedir.

Fon 1A, gömlek 53251, 1 Ocak 1851 (27 Safer 1267)

Meclis-i Maarif-i Umumiye'den Maliye Nezareti'ne Mektup

Mekteb-i Tıbbiye Nazırı okuldaki matbaanın Avrupa kıtası tercümesini yayınladığını tezkereyle bildirdi. Rüşdiye öğrencilerinin bilgilerini zengileştirecek bu tercüme Meclis-i Maarif-i Umumiye'ye gönderildi. Meclis kitabı gözden geçirmiş ve yararlı olduğu düşüncesindedir. Öğrencilere dağıtılmak için fiyatı 15 guruş olan tercümeden 100 nüsha alınacak. Bu tutarın Meclis-i Maarif-i Umumiye tarafından ödenmesi için izin istendi.

Fon 1A, gömlek 53267, 13 Haziran 1852 (24 Şaban 1268), Maliye Nezareti'ne

Meclis-i Maarif-i Umumiye'nin gönderdiği mazbata şunu belirtmektedir:

İki seneden beri Mekteb-i Maarif-i Adliye'deki hasırlar ve mobilyalar gittikçe yıpranmıştır. Bunlar onarılmalı. Müdürün yardımıyla durumu araştırmak için yorgancılar ve hasırcılar gönderildi. Beytülmal müdürünün onayladığı onarım bütçesi 8.922 guruştur. Fazla harcamaların karşılanmaması ve onarımın daha düşük masraflarla gerçekleştirilmesi şartıyla Maliye Nezareti'nden izin istendi.

Not: 1A İstanbul fonuna ait, 53266 numaralı gömlekte Maliye

Nezaretî'ne sunulan onarım bütçesinin 27 Mayıs 1852 (7 Şaban 1268) tarihli bir kopyası bulunmaktadır. Dokuz odada bulunan minderler, makatlar, yastıklar ve pendeler için çatma, miskö, amerikan, çuha, astar gibi kumaşlar, gaytanlar, iplik, birkaç okka keten ve yün alındı. Ayrıca 1.236 zira yeni hasırlar tedarik edilip, diğerleri tamir edildi. Günlük ücreti on beşer guruş ve iaşesi birer guruş olan toplam 41 yorgancı ve terzi çalıştırıldı.

Fon 1A, gömlek 65599, 31 Eylül 1856 (2 Rebiülevvel 1273)

Mekteb-i Maarif-i Adliye'de, Sultan Beyazıt ve Beşiktaş Rüşdiyelerinde döşekler, minderler, keçeler ve hasırlar çok yıpranmıştır. Bunlar yenilenmelidir. Sultan buyruğuna göre bu üç okula bir yorgancı gönderilerek bütçe defteri hazırlandı. Ancak toplam 91.813 buçuk guruş tutan onarım masraflarının çok yüksek oldukları görüşü ileri sürüldü. Dolayısıyla ikinci bir bütçenin hazırlanması istendi.

5 Kasım 1856 (7 Rebiülevvel 1273) tarihli açıklama: Sözü geçen 91813 buçuk guruşluk onarım bütçesi rüşdiye müdürleriyle öğretmenlerinin isteklerini yansıtmaktadır. Tahminlere göre 9-10 000 guruşluk bir meblağ iç döşemelerin yenilenmesine yeterli olacak. Dolayısıyla Mekâtib-i Nezaret Dairesine bağlı olan bir kaç memur rüşdiyelere gönderilip yeni bütçeyi Beytülmal müdürüne sunacaklar.

*Fon 1A, gömlek 53290, 23 Kasım 1856 (25 Rebiülevvel 1273),
Maliye Nezaretî'nin Mektubu*

Mekteb-i Maarif-i Adliye nazırı şunu bildirdi: Sultan Beyazıt ve Beşiktaş Rüşdiyeleri ve Mekteb-i Maarif-i Adliye için hazinece ödenecek çeşitli eşyalar alındı. Ayrıca eskimiş minder, makat, keçe ve hasırlar çabuk yenilenip onarılmalı. Okullara gönderilen yorgancılarla hasırcıların hazırladıkları onarım bütçesine göre toplam 91.813 buçuk guruşluk bir tutar gereklidir. Mekteb-i Maarif-i Adliye'ye alınacak malzemeler için 44.302 buçuk guruş, günlük ücretler için 2.990 guruş istenmektedir. Sultan Beyazıt Rüşdiyesi'nde kullanılacak malzemeler için 14.401 guruşluk, ücretler için 1.100 guruşluk bir tutarın harcanması planlanmaktadır. Beşiktaş Rüşdiyesi'ne

gerekli malzemeler 20.580 guruş, ücretler 1.350 guruştur. Beytül-mal müdürü bu meblağın mümkün oluncaya kadar azaltılması görüşündedir.

Fon 1A, gömlek 53291, 29 Aralık 1856 - 5 Ocak 1857 (2-9 Cemaziyelevvel 1273)

Sultan Beyazıt ve Beşiktaş Rüşdiyeleri ve Mekteb-i Maarif-i Adliye'de gerçekleştirilecek onarım işlemlerine 91.813 buçuk guruşluk bir tutar temin edilmeli. Öğretmenlerle müdürlerin isteklerini yansıtan bu maliyetin çok yüksek olması görüşü ileri sürüldü. Onarım bütçesini yeniden hazırlayan memur harcamaları 21.818 guruşa indirdi. Bunun yanısıra yenilenecek ve tamir edilecek hasırların maliyeti 7.090 guruş civarındadır. Ticarethanedeki Mekteb-i Maarif-i Adliye'ye alınacak malzemeler için 6.970 guruş, günlük ücretler için 1.200 guruş istendi. Sultan Beyazıt Rüşdiyesi'nde kullanılacak malzemeler için 6.036 guruşluk, ücretler için 875 guruşluk bir tutarın harcanması planlandı. Beşiktaş Rüşdiyesi'ne gerekli malzemeler 5.937 buçuk guruş, ücretler 800 guruştur. Maliye Nezaretinin onayladığı ikinci onarım bütçesine göre kullanılacak malzemeler misko, çuha, astar ve amerikan gibi kumaşlar, perdelik kumaş, iplik ve çiviler kapsamaktadır. Tüm 75 yorgancı, terzi, keçeci ve hallaça 25'er guruşluk bir günlük ücret ve yemek temin edildi.

Fon 1A, gömlek 53293

sayfa 1, 25 Ocak 1857 (29 Cemaziyelevvel 1273), Maliye Nezareti'ne

Meclis-i Maarif-i Umumiye Üsküdar ve Kasımpaşa Rüşdiyelerindeki hasırlar ve döşemelik eşyaların çok eskimiş olduklarını bildirmektedir. Yorgancıların hazırladıkları onarım bütçesine göre 10.765 buçuk guruşluk bir tutar sağlanmalı. Fazla harcamaların ödenmemesi ve onarımın daha düşük masraflarla gerçekleştirilmesi şartıyla Maliye Nezareti'nden izin istenmektedir.

sayfa 3, 10 Ocak 1857 (14 Cemaziyelevvel 1273), Onarım defterine göre dersaneler ve mütalaa odalarındaki yastık, makat,

minder, perdeler için miskö, basma, astar ve Amerikan gibi kumaşlar, kalıflık kumaş, keçe, yün ve çiviler alındı. Tüm 52 yorgancı, terzi, keçeci ve hallaça 25er guruşluk günlük ücret ve yemek temin edildi.

Fon 1A, gömlek 13634, 5 Şubat 1857 (10 Cemaziyelahir 1273)

Maliye Nezareti'nin açıklaması: Bir zamandır Mekteb-i Harbiye ressam sınıfı mezunlarından biri Mekteb-i Maarif-i Adliye, Darülmaarif ve Sultan Beyazıt Rüşdiyesi'nde düzenlenen resim derslerinden sorumludur. Gayretlerine karşılık olsun diye her bir okulda verdiği dersler için 250şer guruşluk aylık maaşın tahsisi rica olunmaktadır.

Fon 1A, gömlek 53350, 23 Nisan 1866 (7 Zilhicce 1282), Senet

Beşiktaş Rüşdiyesi yardımcı öğretmenin aylık maaşı 400 guruştur. Aynı rüşdiyede verdiği matematik dersleri için 200 guruşluk aylık ücret de almaktadır. Ekim 1865 – Mart 1866 dönemine ait 3000 guruşluk meblağ hazinece karşılanacaktır.

Fon 1A, gömlek 53368, 30 Ekim 1867 (2 Recep 1284), Maliye Nezareti'ne

Arapça ve matematik derslerinde görevli olan Beşiktaş Rüşdiyesi yardımcı öğretmeni Ankara Rüşdiyesi başöğretmenliğine atandı. Esnaflara borçlarından dolayı kendisi Nisan - Eylül dönemine ait maaşın hazinede biriktirilmesini istemektedir. Kış mevsimi basmadan önce Ankara'ya gidecektir.

Fon 1A, gömlek 53363, 21 Aralık 1867 (24 Şaban 1284)

Maarif Nezareti 25 Eylül 1867 tarihli tezkeresiyle şunu açıkladı: Üsküdar'daki kargir müzik talimhanesi rüşdiyeye dönüştürülecek. Tamiratına 21.000 guruşluk bir tutarın gerekli olduğu tespit edildi. Onarımı için bu kadar para harcanması uygun olmadığından hazinece 17.500 guruşluk bir meblağ onaylandı.

Mekteb-i Tıbbiye

Fon 1A, gömlek 13575, 4 Nisan 1827 (6 Ramazan 1242), Senet

Barış ya da savaş zamanlarında Asakir-i Mansure askerlerinin ve başka askeri sınıflara mensup olan askerlerinin tedavi edilmesi amacıyla Sultan fermanıyla Tıphane-i Amire'de tıp okutulmaya başlandı. Hocalarla öğrencilerin aylık maaşları da kesinleştirildi. Alınan izne göre Şaban 1242 maaşları (28 Şubat – 28 Mart 1827) hazinece ödenecek. Dördüncü sınıf öğrencilerine toplam 625 guruşluk bir tutar, üçüncü sınıf öğrencilerine 462 guruşluk bir meblağ, cerrahlık öğrencilerine 850 guruşluk bir miktar, bekçiye ise 50 guruş ayrıldı.

Fon 1A, gömlek 53547, 2 Ocak 1839 (16 Şevval 1254), Maliye Nezareti'ne müsvedde

Antlaşmaya göre Sultan iradesiyle Tıp Mektebi öğretmenliğine Viyana'dan davet edilen Dr. Bernard için Beyoğlu mahallesinde bir ev kiralandı. 4.500 guruşluk ve 18 Aralık 1838 – 7 Aralık 1839 dönemi kirası peşin ödenmelidir. Dr. Bernard'ın ev eşyalarına harcamaları 6.860 buçuk guruştur. Böylece kira ile birlikte toplam 10.360 buçuk guruş hazinece ayrılmalı.

Fon 1A, gömlek 53543, 9 Ocak 1839 (23 Şevval 1254), Bab-i Ali'ye müsveddesi

Viyana'dan gelen Dr. Bernard ve Mekteb-i Tıbbiye müdürü Osman Efendi okul düzenini ele alan öneriyi ve gerekli araç gereçleri belirten defteri mühürleyip sundular. Sultanın öneriyi ve defteri gözden geçirmesi için bir kopyası Mabeyin-i Hümayun'a gönderildi. Sonra bunlar Meclis-i Umur-i Nafia ve Meclis-i Vala Ahkam-i Adliye'ye takdim edilecek.

Fon 1, gömlek 6761, 26 Ocak 1839 (20 Zilkade 1254), Mabeyn-i Hümayun'a

Mekteb-i Tıbbiye için yataklar ve başka araç gereçler gereklidir. Dr. Bernard'ın ve müdür Osman Efendi'nin hazırladıkları öneri

gözden geçirildikten sonra alınmalarına izin verilmesi rica edilmektedir. Aynı öneri Meclis-i Umur-i Nafia'ya sunulmaktadır. Osman efendi okul düzeninin bütünlenmesiyle uğraşmaktadır. Ahmet Efendi ise ders nezaretine atandı.

Fon 1A, gömlek 64775, 17 Mart 1839 (1 Muharrem 1255), Mabeyn-i Hümayun'a müsveddesi

Dr. Bernard şunu önermektedir: Mekteb-i Tıbbiye'deki bazı öğrenciler bir şey öğrenmediyse de okulu terk etmeleriyle tüm eğitim öğretim masrafları boşuna olacak. Alaylarda atanırsa bir işe yararmaktadır. Cerrahlık tıptan daha kolay olduğundan 1-2 yıl içinde gerekli beceri edinecekler. Tedavi görmek amacıyla okula bağlı olan bir odaya hastalar yerleştirilecek. Dr. Bernard cerrahlık alanında uzmanlaşan öğrencileri gözetecek. Sonra onlar da ayrı ayrı askeri birliklerde cerrah görevine atanacak.

Fon İstanbul 37/3, Tarihsiz, Belge parçası

Mekteb-i Tıbbiye'nin düzenini ele alan öneri 4 ay önce (1838'in son günlerinde ya da 9 Ocak 1839'dan önce) ders nazırı Dr. Bernard'ın yardımıyla hazırlanıp Dr. Bernard'ın kaleme aldığı bir nizamname, ders programı ve okula gerekli araç gereçleri bildiren bir defterle birlikte Sultana sunuldu. Sultana göre bazı yöntemlerle öneriler kabul edilebilmektedir. Ama, bazıları okulun düzeniyle metotlarına zıt düşmektedir. Nizamnamede, ders programında ve yürürlükte olan yöntemler ve eğitimin uygulamalı özellikleri göz önünde bulundurulup Dr. Bernard'a danışılarak yeni bir proje hazırlanıp Seraskerliğine sunulmalı.

Gündüz okulda bulunan ve 40 guruşluk aylık maaş alan tüm 200 öğrenci sınavdan geçirildi. Aralarından 97 kişi birinci sınıfa, 27 kişi ikinci sınıfa, 13 kişi üçüncü sınıfa kaydedildi. Hazırlanan deftere göre tıp okumaya meraklı olmayan 57 öğrenci 4 ay boyunca Dr. Bernard tarafından okutularak cerrahlık alanında uzmanlaşacak.

Şimdiye kadar adaylar yaş ve anlayış gibi özelliklere göre eleniyse de ileride rüşdiye mezunları kabul edilecek. Okulda geceleleyen

öğrenciler izin alarak gündüz şehre çıkabilmektedir. Görevlerini özenle yerine getiren öğretmenlerle memurlara ve derslerine devamlıca çalışan öğrencilere rütbe ve iftihar ya da imtiyaz nişanları verilmektedir.

Mekteb-i Tıbbiye'nin idaresi iki önemli noktayı kapsamaktadır: malî sorunlar ve öğrencilerin masrafları; öğretmenlerle öğrencilerin özeni, uygulama alanları ve eğitim öğretim.

Dr. Bernard dördüncü sınıf öğrencilerine tıp okutacak. Birinci ve ikinci sınıf öğrencilerine Arapça okutmak için müderris Trabzonlu İsmail Efendi atandı. Kendisi, Sultanın ders memurlarına ve dersiamlarına mensup olan Vidinli Efendi'nin öğrencisidir. İleride tayin edilecek öğretmen yardımcıları şu derslerden sorumlu olacaklar: Latince, fizyoloji, zooloji, botanik, fizik, kimya, matematik, jeoloji, eczacılık, hijyen, tıp nizamnameleri, cerrahlık, pansuman, çeşitli tıp dalları.

Fon 1A, gömlek 5664, Tarihsiz

Mekteb-i Tıbbiye'deki düzenin ve eğitim öğretim metotlarının bütünlümesiyle ilgili ve 3 ay süren müzakerelerin Dr. Bernard ve Osman Efendi tarafından mühürlenmiş özeti.

Sultanın buyruğuna göre Mekteb-i Tıbbiye'de doktor, cerrah ve eczacı elemanı 4 yıllık bir süre içinde yetiştirilmektedir. Mezunlar ayrı ayrı askeri birliklerde atanıp askeri rütbe almaktadır. Dolayısıyla bu okul Seraskerliğe bağlanmalı.

Geçenlerde okuldaki botanik bahçenin temizlenmesi ve çeşitli ağaçlarla bitkilerin diktirilmesi için 7.000 guruşluk bir tutar harlandı. Okul nezaretinin değiştirilmesiyle bahçıvan işten çıkarıldı. Bahçe ise güzelliğiyle düzenini kaybetti ve sözü geçen meblağ boşuna harcanmış oldu. Dolayısıyla iyi maaşa sahip olacak bir bahçıvanın atanması rica edilmektedir. Sınavla tayin edilen Latince öğretmeni botanik alanında geniş bilgilere sahip olduğundan botanik bahçesiyle de ilgilenebilmektedir.

Yataklar, koğuşlar ve yemekhane her gün silinip süpürülmeli. Yemekler vaktiyle alınıp yemekhaneye konularak herkese ayrı bir tabakta verilmeli. Zamanı yemekhanede boşuna geçirip emellerine

kavuşamadıklarından tüm öğrenciler mutfak işlerinden serbest tutulmalı. Mutfakla yemekleri bakacak bir sofracı atanmalı.

Cerrahlık alanında uzmanlaşacak öğrenciler okul hastahanesine alınan hasta askerleri tedavi etmeli. Seraskerlik Maltepe Hastahanesi'nden birkaç yaralı askerin oraya aktarılmasını buyurmuştu. Onları 2 ay boyunca tedavi ederek öğrenciler önemli tecrübe edindiler. Ama, son günlerde hastaların sayısı yeterli olmadığından öğretim de aksatılmış oldu. Dolayısıyla birer ikişer hasta da olsa devamlıca okul hastahanesinde bulunmalı.

Nizamnameye göre öğrencilerin maaşları çok iyidir. Ama mektep nazarı şu görüşünü ortaya attı: Bu yüksek maaşlar servet biriktirme isteğini uyandırarak öğrencileri kötüye etkileyecek. Dolayısıyla bu maaşların amacıyla kullanışı nizamnamede belirtilmeli.

Fon 1A, gömlek 53144, 29 Şubat 1840 (6 Zilhicce 1255) Senet

Mekteb-i Tıbbiye ders nazırı Hayrullah Efendi'nin 8 Kasım 1839 – 4 Şubat 1840 dönemine ait 3 aylık maaşı toplam 3.750 gurusdur.

Fon 1A, gömlek 53603, 19 Mayıs 1847 (3 Cemaziyelahir 1263)

Mekteb-i Tıbbiye'deki Sultan dairesine ve yıllık sınavların düzenlendikleri salona giden merdivenlerin onarılması ile ilgili bütçe hazırlanıp yetkili kurumlara sunuldu. Ama, şimdilik bir cevap gelmedi. Geçen sınavda merdivenlerin tamiri hakkında sözlü bir buyruk verilmişti. İmtihan dönemi yaklaştığından gerek merdivenler gerek diğer yerler acil olarak tamirat görmeli. Gerekli tutarın temini doğrultusunda bir emir rica olunmaktadır.

Fon 1A, gömlek 53602, 7 Temmuz 1847 (23 Recep 1263)

Saruhan sancağı kaymakamı ile mal müdürünün mektubu

Mekteb-i Tıbbiye'deki sergi salonunda sergilemek için okulca gönderilen Avusturyalı doktor Astor Zahnbach ve birkaç tıp

öğrencisi bitkiler topladılar. Yolculuk sırasında kiralanan atların 1.796 guruşluk ücreti hangi gelir kaleminden ödenmeli.

Açıklama: Raporlarına göre doktorla öğrenciler Biga, Manisa, Papazlı, Alibeyli, Sırt ve Turgutlu kazalarını dolaşıp bitkilerin toplanmasıyla birlikte çiçek aşısını çocuklara aşıladı. Dolayısıyla sözü geçen masraf Manisa kazası vergi gelirlerinden karşılanmalı.

Fon 1A, gömlek 35914, 27 Kasım 1850 (22 Muharrem 1267)

Mehmet Halit'in Maliye Nezareti'ne raporu

Mekteb-i Tıbbiye nazırı Ticaret Nezareti'ne de sunduğu mektubunda şunu belirtti: Mekteb-i Tıbbiye geçici olarak Humbarahane kışlasında yerleştirildi. Bir çok yerde (hastahane, eczahane, Yahudilerin yemekhanesi, diğer bir yemekhane, teşrih odası, cerrah, hekim, nöbetçi ve ameliyat odaları, dersaneler, öğrencilerle hastaların ve mühendisin koğuşlarında) sobalar, çerçeveler, kırılmış pencereler, tuğlalı ve ahşap kirişli döşemeler, dolaplar, kapılar, kilitler ya da zincirler onarılmalı. Duvarlar boyanmalı. Mektup gözden geçirildikten sonra 20.306 guruşluk ve 22 Eylül 1850 tarihli onarım bütçesini ayrıntılı olarak araştırarak Ebniye Meclisi'ne ulaştırılmalı.

Ticaret muavini ise şunu vurguladı: Hazine, belirtilen tutarı aşan bir masraf karşılamayacağından onarım tamirat müdürünün kontrolü altında ve daha düşük masrafla gerçekleştirilmeli. Bu göz önünde alınarak sözü geçen meblağın temini rica olunmaktadır.

Maliye Nezareti 1 Aralık 1850 tarihli açıklamasıyla izin verdi.

Fon 1A, gömlek 13766, 12 Ağustos 1863 (26 Safer 1280)

Mart - Temmuz 1863 döneminde eczacılardan alınan ruhsat ücretleri 8.115 guruş civarındadır. Bu meblağ hazineye yatırılmalı. Ama, aynı zamanda Mekteb-i Tıbbiye'nin onarıma gereklidir. Okulda saklanıp hazineye borç olarak kaydedilmesi rica olunmaktadır.

Fon 1A, gömlek 53684, 12 Aralık 1866 (4 Şaban 1283)

(Dr.) Andronik'in raporuna göre Mekteb-i Tıbbiye öğrencileri için Richard'ın yazdığı Botanik eserinden 40 nüsha, aynı bilim adamının Zooloji eserinden 20 nüsha ve İzzet Bekir'in eserinden 40 nüsha tedarik edilmeli.

Fon 1A, gömlek 53692, 27 Şubat 1867 (22 Şevval 1283), Maliye Nezareti'ne

Mekteb-i Tıbbiye'de sergilenmeleri amacıyla Mısır hıdivi 7.500 guruşluk bir maliyette olan çeşitli hayvan iskeletlerini tedarik etti.

Fon 1A, gömlek 53739, 3 Şubat 1873 (5 Zilhicce 1289), Belge parçası

Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye öğrencilerine uygulamalı öğretimin sağlanması amacıyla bir hastahane inşa edilecek. İnşaatı tamamlanıncaya kadar okul içinde 30 yataklı bir hastahane geçici olarak açılacak. Yatak takımları, bakır bardaklar ve başka gereçlere 34 405 guruşluk bir tutar gerekli. Hastalarla hizmetçilerin elbiseleri ve günlük iaşeleri, odaların ısıtılması ve başka malzemeler 78.154 guruşluk maliyettedir. Hizmetçilerin maaşları ise 15.840 guruştur. Toplam 128.399 guruşluk bu meblağ hazinece temin edilmeli. Sultan buyruğuyla bu meblağ 1287 senesi bütçesine (Mart 1871-Şubat 1872) ilave edildiyse de o dönemde harcanmayıp 1288 yılı bütçesine (Mart 1872-Şubat 1873) aktarılmadı. Şimdi bu meblağın 1289 bütçesine (Mart 1873-Şubat 1874) kaydedilmesi için hazineden ve Bab-i Ali'den izin istendi.

Not: 1A İstanbul fonuna ait, 53795 numaralı gömlekteki ve 14/26 Ocak 1873 tarihli belge şu detayı vurgulamaktadır: Bu hastahanenin gerekliliğine ve Sultan tarafından verilen izne rağmen 4 Kasım 1871 tarihli mektuba eklenen bütçe defterindeki araç gereçlerden hiçbir şey sağlanmadı. Bu hastahanenin açılmasıyla yoksullara önemli bir hizmet gerçekleştirilmiş olacak.

Askeri Okullar

Fon 1A, gömlek 53459, Tarihsiz

Bab-i Ali'nin Mühendishane-i Bahriye ile ilgili bazı önerileri

16. madde: Sultan Tophane-i Amire'ye bağlı Hendesehane'de gerekli düzenlemelerin gerçekleştirilmesiyle halifelerle şakirdanların eğitim öğretim yoluyla bilgilerle becerikliliklere kavuşturulmasını ve kaptan, mimar ve mühendisler gibi kaliteli teknik elemanın yetiştirilmesini buyurdu. Buna rağmen eğitim öğretimlerine dikkat verilmedi. Bazıları bir bahane bulup Mühendishane-i Berriye'ye geçtiler. Diğerleri geçimlerini sağlamak bahanesiyle başka meslek alanlarını seçtiler. Mühendishane'deki eğitim öğretimin devam edilmesi öğretmenlerle memurların gayretlerine bağlıdır. Maaşlarına zam uygulanmalı.

Mühendishanede hoca olan Gelenbevi Mehmet efendi hastalığından ötürü görevlerini yerine getirememektedir. Halife Halil Efendi'nin bilgili biri olmasına rağmen öğrencileri okutamayacağı haberi verildi. Dolayısıyla Mehmet efendi'nin okuldan ayrılması ve yetenekli bir öğretmenin atanması gereklidir.

Tercüman Yahya Efendizade'nin oğlu ve Mühendishane-i Berriye'de öğretmen yardımcısı olan Mehmet Ruhiddin Efendi hendese alanında diplomaya sahiptir. Mühendishane-i Bahriye öğretmenliğine tayini için izin istenmektedir. Dördüncü sınıf öğrencilerine yazı, resim, Fransızca, hesap ve hendeseye giriş, üçüncü sınıf öğrencilerine ise haritacılık talim ettirip ikinci sınıf öğrencilerine hesap ve hendese, coğrafya, düz trigonometri ve deniz topografya, birinci sınıf öğrencilerine tahlili hendese, heyet, kürevî trigonometri ve mekanik öğretebilmektedir. Sonraki yıllarda bir yardımcısı alınacak. Ruhiddin Efendi'nin 600 guruşluk aylık maaşı Tersane-i Amire hazinesi tarafından karşılanacak. Aylık iaşesi Zahire Anbarından sağlanacak 60 okka pirinç ve 30 okka sade yağ, Tersaneye bağlı olan kasapların tedarik edecekleri 2 okka et ve kalyoncu fırınından alınacak 14 ekmekten oluşmaktadır.

Dülgerzade Hankahî Şeyhi Hakkı Efendi'nin oğlu Tevhid Efendi Arapça derslerini üstlenmektedir. Aylık maaşı 150 guruştur.

Şimdi, haritacılık öğrencileri üç sınıfa ayrılmaktadır. Birinci sınıftaki 20 öğrenci 45 guruşluk aylık maaş almaktadır. Aylık maaşı

30 guruş olan 15 kişi ikinci sınıf öğrencileridir. Üçüncü sınıf öğrencileri ise 10 kişi olup aylık maaşları 15 guruşluktur. Ama, haritacılık öğrencilerinin sayısı Sultan filosuna atanacak kaliteli kaptan ve mühendislerin yetiştirilmesine yeterli değildir. En az 68 kişi olup 4 sınıfa ayrılmalı. Birinci sınıftaki 8 öğrenci 80 guruşluk aylık maaş alacak. İkinci sınıfta aylık maaşı 65 guruş olan 10 kişi olacak. Üçüncü sınıf öğrencileri 20 kişi olup aylık maaşları 45 guruşluk olmalı. Aylık maaşı 30 guruş olan dördüncü sınıf öğrencileri 30 kişi olmalı. Eğitim öğretimlerini desteklemek için maaşları 300 ve 150 guruş olacak iki öğretmen yardımcısı tayin edilmeli.

İnşaat öğrencileri 28 kişi olmalı. Birinci sınıftaki 8 öğrenci 80 guruşluk aylık maaş almaktadır. Aylık maaşı 65 guruş olan 10 kişi ikinci sınıf öğrencileridir. Üçüncü sınıf öğrencileri ise 10 kişi olup aylık maaşları 30 guruşluk olmalı. Bu bölümde de maaşları 300 ve 150 guruş olacak iki öğretmen yardımcısı tayin edilmeli.

17. madde: Hattat Mahmud efendi de yaşlı ve hastalığından ötürü görevlerini yerine getirememektedir. Birkaç ay önce Kepecizade Vasfi Efendi'nin öğrencisi hattat Ali Efendi, yerine alındı. Şimdi Ali Efendi'nin resmi olarak atanması, Mahmud Efendi'nin emekliğine ayrılması önerilmektedir.

18. madde: Kış mevsiminden sonra denize açılan Sultan filosunda çalışan bazı hocalar haritacılık sınıfındandır. Kaptan olmak imkanı olan bu hocalar donanmaya bağlı kalarak kaptanlığa gerekli bilgiler edinmemektedir. Ama, bundan sonra tüm kaptanlar birinci sınıf öğrencilerinden olmalı. Dolayısıyla askeri donanma tersanedeyken bu hocalar gün boyunca ders görecekler. Donanma hazırlanırken gemi kaptanlarının gözetimi altında gemilerin armaları hakkında bilgiler edinecekler. Donanma denize açıldıktan sonra belli bir maaşla kaptan yardımcısı ve mühendis olarak çalışıp deniz kıyılarını gözleyecek. Böylece yabancı dil, deniz bilimleriyle kanunlar ve gemilerin özelliklerini bilip pratik yeteneklere ve kaptanlık tezkeresine sahip olacaklar. Tüm bu hocalar sınava tabii tutulup bir kaç yıl daha gemilerde tecrübe edinecekler. Bu gemilerin baş kaptanları yetenekleri hakkında bilgi verecekler. Sonra bu hocalar kaptanlığa atanacak. Bu planın gerçekleştirilmesi için bir Sultan kanunnamesi gereklidir.

19. madde: Sınavda başarılı olmayan haritacılık sınıfı öğrencileri geçim zorlukları çekmemek için gemilerde çırak olabileceklerdir.

(20. madde): Bir baş halife baş öğretmenliğe gerekli bilgilere sahipse bu mevkiye atanabilmektedir. Halife yardımcısı bilgili biriye yerine geçebilmektedir. Halife yardımcısı birinci sınıf öğrencilerinden biri sınavla seçilerek yerine ikinci sınıf öğrencilerinden biri geçecektir. Kaptanların oğulları ve başka çocuklar maaşsız mülazımlık yerlerine başvurabilmektedir. Sonra dördüncü sınıfa layık olanlar 30 guruşluk aylık maaş ve günde iki ekmek alacak. 12 yaşını doldurmayan çocuklara her gün ikişer ekmek ve 10 guruşluk aylık maaş temin edebilen kaptanlar sözü geçen yaşına gelince onları Mühendishane-i Bahriye'ye yazdırmalı. Bütün çocuklar bir deftere kaydedilip aralarında hiçbir ayırım yapılmadan beraber eğitim öğretim görülecek.

Fon 1A, gömlek 53127, 17 Nisan 1837 – 26 Mart 1838 (1253), Seraskerin mektubu

Fransızca okutulması için Mekteb-i Harbiye öğrencilerine için *Diyalog* başlıklı eserinden 100 nüsha tedarik edildi. Her nüsha yirmişer guruştur. Baş öğretmen mühendis Ali Bey bu kitapları almalı.

Fon 1A, gömlek 5661, 15 Ocak 1839 (29 Şevval 1254), Mabeyn-i Hümayun'e

Divan-i Hümayun Kalem-i Mühimme'de çalışan katiplerden Rıza Efendi'nin ve aynı kalemde defterci yardımcılarında Nasuh Efendi'nin hüsn-i hat öğretmenliğine adaylıkları gözden geçirmeli. Şimdilik maaşları 700-800 guruştur. İkisinin rika ve divanî yazı örnekleriyle birlikte yaşları, tam adları ve babaların adlarını gösteren belgeler sunulmaktadır.

Mekteb-i Harbiye'deki hüsn-i hat derslerini üstlenecek aday ile ilgili karar beklenmektedir.

Not: 1A İstanbul fonuna ait, 5660 numaralı gömlekteki ve 16 Aralık 1838 tarihli bir belgede Bab-i Ali memurlarından birinin aynı göreve atanması buyrulmaktadır.

Fon 1A, gömlek 6254, 9 Mayıs 1839 (24 Safer 1255), Tezkere parçası

... Bu Cumartesi günü Meclis-i Umumiye'de ve sonra Meclis-i Hassa'da şu tezkere ilan edildi: Mühendishane-i Bahriye öğrencileri deniz bilimleri alanındaki teorik bilgilerin yanında gemilerde çalışarak tecrübe edinmeli. Geçici eleman olarak Mirat-i Zafer gemisinde Eğe denizde 6 aylık görev görmeleri için izin istendi.

Fon 1A, gömlek 13588, 20 Mayıs 1839 (6 Rebiülevvel 1255)

Mekteb-i Harbiye ikinci sınıf öğrencisi, mühendis Latif Efendi, okuldan 200 guruşluk maaş almaktadır. Yakınlarda Tophane'ye tayin edilen Latif Efendi atanma tarihi itibariyle okuldan aldığı maaştan vazgeçmeli. Bu maaş başka bir öğrenciye verilecektir.

Fon 1A, gömlek 5668, 8 Aralık 1840 (13 Şevval 1256)

Mekteb-i Harbiye Nazırı Selim Paşa'dan Bab-i Ali'ye

Arapça ve Farsça derslerini bitiren Mekteb-i Harbiye öğrencileri Fransızca derslerine başlamalı. Tıp alanında geniş bilgilere sahip ve Mekteb-i Tıbbiye'de öğretmen olan Argiros 3.000 guruşluk aylık maaşla Fransızca öğretmenliğine tayin edilip Mekteb-i Harbiye'de sağlık işlemlerini de bakacak. Görevine özgü nişanın gönderilmesi rica olunmaktadır.

Fon 1A, gömlek 13597, 23 Mayıs – 17 Eylül 1841 (Rebiülahir – Receb 1257)

Mühendishane Mirlivası Ali Paşa'ya

Mekteb-i Harbiye'deki ikinci sınıf kara mühendislerine mensup ve 200 guruşluk maaşa sahip olan Osman Efendi 15 yaşını doldurdu. Daha çocukken haritacılık alanında uzmanlaşmaya başladı. Ama, dört yıl önce sol gözü yaralandı. Tedaviye rağmen iyileşmedi. Osman Efendi işlerine devam etti ve hastalık sağ gözüne dokundu. Şimdi tamamen çalışmamaktadır. Yoksulluğa düşmemesi için aynı

maaşla emekliğe ayrılması rica olunmaktadır.

Açıklama: Şimdiye kadar Mühendishane öğrencilerinin aldığı cıracık maaşıyla emekliğe ayrılması gibi bir durum olmadı. Ama, orduya mensup iki halife savaşta yaralananlara özel maaşla emekli oldu. İkisinin durumu örnek olarak verilerek Sultanın buyurduğu bir görevini yerine getirirken sakatlanıp özürlü duruma gelmiş bahanesiyle emekliğe ayrılması için izin istenecek.

24 Aralık 1841 tarihli Maliye Nezareti'nin açıklaması: 100 guruşluk emeklik maaşına sahip olan iki halife gibi Osman Efendi'ye 150 guruşluk maaş tahsis edilerek emekliğine izin verildi.

Fon. 1A, gömlek 60901, 22 Eylül 1841 (5 Şaban 1257), Maliye Nezareti'ne

Bir zaman önce Mühendishane-i Bahriye nazırı Halil efendi ders nazırlığına da atandı. Ama, yaşlarıyla hastalıklarından dolayı iki görev yerine getirmeyip 1500 guruşluk maaşla sadece eski görevini bakacak. Aylık iaşesi ise 60 okka pirinç, 30 okka sade yağ, 14 çift ekmek ve 2 okka koyun etidir. 15 Aralık 1841 tarihi itibarıyla eski liman reisi Raşid Mehmet Bey 500 guruşluk maaşına 500 guruşluk bir zamlı ders nazırlığına atandı. Aylık iaşesi 20 çift ekmektir. Kapudan Paşadan izin alınarak Tersane-i Amire'ye bildirildi.

6 Ekim 1841 tarihli açıklaması: Fermana göre iki görev ayrıdır. Raşid Bey'in maaşına zam onaylandı. 5 Ağustos 1841'de Tersane-i Amire defterlerine kaydedildi.

Fon 1A, gömlek 13594, 4 Ekim 1841 (17 Şaban 1257), Muhasebe Dairesi'ne

Tophane-i Amire Feriki Reşid Paşa zamanında Tophane yarıklarında Mekteb-i Harbiye'nin inşaatı başlandı. İşlemlerini durduran Sultan buyruğundan dolayı Ebniye-i Hassa müdürünün halifesi inşaat aşamasını ve harcanan meblağları araştırıp bir defter hazırladı. Şimdiye kadar yapılan masraflar 254 kese 60 guruştur. İnşaat yerindeki kerestelerin maliyeti 107 buçuk kese 65 guruştur. Böylece

inşaat maliyeti 361 kese 125 guruştur. Sapıcı İsmail'in hazırladığı ilk bütçeye göre binanın maliyeti 536 kese 200 guruştur. Sapıcı İsmail bu tutarı senetle aldı. İki bütçe arasındaki fark 174 kese 75 guruştur ve maliyetin fazlası İsmail'in borcudur. Sergi Muhasebesi ve Varidat Muhasebesine haber verilerek bu borç ödenmeli. İleride okul inşaatlarına para ayrılırken dikkatli olup Tophane-i Amire ve Sergi Muhasebesi'ne bildirerek Maliye Nezareti'nden izin alınmalı.

Fon 1A, gömlek 13596, 15 Aralık 1841 (1 Zilkade 1257), Sultana gönderilecek tezkere

Mekteb-i Harbiye öğrencilerinden bazıları *Vaziye, İzhar, İzzi* adlı eserleri tamamlayıp sınava tabi tutulmalı. Yıllık imtihanlarda hazır bulunacak Darüşşura-yı Askeriye müfettişleri askeri alanda bilgilere sahiptir. Dolayısıyla 2 dersiam da sınava katılmalı.

Fon 1A, gömlek 35844, 1 Ocak 1845 (1 Zilkade 1261), Halife Abdülhalim'in raporu

Mühendishane'nin alt katındaki dershanelerde ve depoda sıva çok yıpranmış ve duvarlar badana edilmeli. Kütüphanenin çatı kısmı dışında düşmek üzere olan diğer kiremitler aktarılmalı. Dış kapı, abdesthane ve kahve ocağı da tamirat görmeli. Üst kattaki kahve ocağında 20 arşınlık bir alan boyanmalı. Üçüncü sınıf öğrencilerini okutan öğretmenlerin odası için 30 arşınlık dolap parçalar hazırlanmalı. Dershanede 10 arşınlık döşeme ve abdesthanede kurşun tahtalar yenilenmeli ve 20 tane çerçeve onarılmalı.

Not: Bütçe defterinde gerekli malzemeler ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

OAK 28/27, 7 Mart 1845 (27 Safar 1261), Belge parçası

Darüşşura-yı Askeriye ve Seraskerin mektubunu özetleyen Hariciye Nazareti'nin Paris ve Berlin'deki Osmanlı elçiliklerine gönderdiği müsvedde

Nizamnameye göre Mekteb-i Harbiye Hassa-i Askeriye'nin yapısına uygun olarak piyade, süvari, topçu ve istihkam bölüklerine gerekli komutanları yetiştirmeli. İlk yıllarda tüm öğrenciler hesap, cebir ve hendese, topografya, asker çıkarma yöntemleri ve taktik hakkında bilgiler edindikten sonra sınıflara ayrılıp pratik ve teorik eğitim öğretim yardımıyla belli bir alanda uzmanlaşacak. Dolayısıyla sözü geçen bilimlerin teorik ve uygulamalı özelliklerine hakim olan öğretmenler gereklidir. Bunun yanı sıra atanacak subay baş öğretmenlik ve okul nazırlığı gibi görevleri de üstlenecektir.

Piyade ve süvari birlikleri Fransız modeline göre kurulduklarından piyade için yüzbaşı rütbeli, Hendesehane'ye benzer bir okulu bitiren Fransız bir subay gerekli. Süvari komutanlarını okutmak için binbaşı rütbeli, topografya, asker çıkarma ve taktik bilen ikinci bir Fransız subay aranmaktadır. Topçu ve istihkam birlikleri Prusya modeline göre şekillendirildiklerinden Berlin'deki Osmanlı elçisi bu konudan sorumludur.

Resmi yollarla öğretmenler istersek herkese duyurulacak. Bu eğitim öğretime elverişli bir ortam yaratmaz, çünkü geçenlerde şu özellik belirginleşti: adaylar disiplinlerin teorik temellerini ya da uygulamalı açılarını bilmekteler, ama ikisine hakim değiller. İstanbul'a gelirseler de eğitim öğretime faydalı değil. Bunu göz önünde bulundurarak sorunu araştırıp elverişli bir adaya rastlarsanız maaş ve antlaşma koşullarını bildiriniz.

Bildirdiklerimiz Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye tarafından da onaylandı.

Fon 1A, gömlek 5195, 11 Mayıs 1845 (4-7 Cemaziyevvel 1261), Maliye Nezareti'ne

Darüşşura-i Askeriye şunu bildirdi: Mekteb-i Harbiye kaymakamı Ali Bey'in raporunda öğrencilerin *Usul-i Hendese* kitabından 500 nüsha gerektikleri belirtildi. Mekteb-i Harbiye'nin gereksinimleri öncelikle sağlanmasına rağmen şimdilik bu kitap depolarda bulunmamaktadır. Tabhane-i Amire tarafından yeniden basılması için Seraskerliğe rapor sunuldu. Tüm 500 nüsha 1.450 guruşluk

maliyettedir. İki cilt tezhip edilecek. Maliye Nezareti yeni baskıyı onaylarsa Tabhane-i Amire'ye 7.500 guruşluk tutar peşin olarak aktarılmalı. Mühendishane-i Berriye için 5613 guruşa kadar olan hendese takımlarıyla kitaplar alınmalı.

Maliye Nezareti'nin 17 Nisan 1845 tarihli açıklaması: Mühendishane-i Berriye'nin gerektiği kitaplarla takımların maliyeti onaylandı, ama *Usul-i Hendese* kitabının yeni baskısına yönelik bir izin hala verilmedi.

*Fon 1A, gömlek 5681, 19 Mayıs 1845 (12 Cemaziyellevvel 1261),
Maliye Nezareti'ne*

Beş ordunun odak merkezlerinde birer askeri idadiyenin, bölge komutanlıklarında ise birer hastahanenin açılması buyruldu. Asakir-i Hassa'ya ait olan idadiyenin Maçka'daki eski askeri mektebe yerleştirilmesi kararı alındı. Ebniye-i Hassa müdürü Maçka'daki binayı araştırıp 169 kese 243 guruşluk maliyette olan onarım bütçesini hazırladı. Başka merkezlerde araştırılan binalar için toplam 500 kese gereklidir. Dolayısıyla Maçka'daki idadiyenin onarım masrafları sözü geçen tutarı aşmamalı. Mümkün ise onarım işlemleri daha düşük bir masrafla gerçekleştirilmeli.

Fon 1A, gömlek 4848, 4 Kasım 1845 (4 Zilkade 1261)

Bir süre önce Rusya'da yayınlanan Karadeniz atlasına ek olarak Marmara Denizi haritasının hazırlanması Rusya tarafından istendi. Mekteb-i Bahriye birinci sınıfındaki 10 öğrenci, Tersane-i Amire memurları, Muhammediye Kalyonu elemanı ve 10 nefer bu girişime katıldı. Yolculuk ve günlük masrafları Tersane-i Amire hazinesi tarafından karşılanmaktadır.

Fon Istanbul 19/10, 17 Ocak 1847 (7 Zilkade 1263)

Serasker Paşa'nın tezkeresine göre Maçka idadiyesindeki büyük salonun çatısı haraptır. Serasker halifesi, Abdulhalim zarar gören tüm yerleri araştırıp onarım bütçesini hazırladı. Sözü geçen dersane

çatısı iki yerde çöktüğünden kiremitler eksik, dershanenin ahşap duvarlarındaki sıvalar da düştü. Dershane ve iki yemekhane üzerindeki kiremitlerin aktarılmasıyla birlikte çeşitli yerlerde bulunan basamaklar yeniden inşa edilmeli. Hamamdaki tuvalet, soğuk bölümü ve dinlenme bölümündeki duvarlar ve kubeler sıvanıp temizlenmeli. Cehennemlik kısmındaki basamaklar yenilenmeli, mermer döşeme ise tamir edilmeli. Hamam, yemekhaneler ve çamaşırhane üzerindeki çatılar ve oraya giden kaldırımlar onarılmalı. Tamir görülecek bütün yerlerin ölçümleri verilmiştir.

Fon 1A, gömlek 5689, 29 Ocak 1847 (11 Safer 1263)

Askeri İdadî Feriki Rifat Paşa sunduğu raporda şunu belirtmiştir: Askeri İdadî yeni bir binaya taşınmaktadır. İnşaatı tamamlanmaya kadar öğrenciler vakitlerini boşuna kaybetmemelidir. Dolayısıyla yeni başlayan öğrenciler doğrudan doğruya 3. sınıfa aktarılıp aylık maaşların yükseltilmesiyle 40 guruş yerine 60 guruş alacaklar. Yeni binaya yerleştirilen bazı öğrenciler mülazım ve başçavuş rütbelerine de sahiptir.

Darüşşura-yı Askeriye şunu bildirdi: Hazırlanan defterine göre aktarılan öğrenciler 91 kişidir. Aralarında 17 kişi mülazım ve 15 kişi çavuştur. Mülazımların maaşı 120 guruş, çavuşlarınki 60 guruştur. Okula yeni başlayanlar 59 kişidir. Aralarında 10 kişi serçavuş ve maaşları 50 guruştur. Kalan 49 kişi 40 guruşluk aylık maaşa sahiptir.

Not: Belge hamamcılar, berberler, hizmetçiler, çamaşırhane memurlarının günlük işleri ve aylık maaşları hakkında bilgiler vermektedir.

Fon 1A, gömlek 60903, 17 Mayıs 1847 (1 Cemaziyelahir 1263)

Kapudan Paşa şunu bildirdi: Bir zamandır Tersane-i Amire'deki atölyelerde çalışan ve Mekteb-i Bahriye ve Asker-i Bahriye'ye mensup olan 23 kişi sınava tabi tutuldu. Kasımpaşa mahallesinde oturan Aziz Efendi, Şehzade mahallesinde oturan Aziz Efendi ve İstanbullu Arif Efendi binbaşı rütbesine layık görülüp ikinci sınıfa kaydedildi. Bilgilerine göre başka 20 kişi Tersanenin çeşitli yerlerine atandı.

Fon 1A, gömlek 16660, 8 Mart 1847 (20 Rebiülevvel 1263)

Mekteb-i Harbiye camisinde namaz kılınması ve hutbe okunması için günlük iaşesi 4 kişilik ve aylık maaşı 750 guruşluk olan imam atanmalı. Barış ve savaş günlerinde bir miktar yem de verilecek. Asakir-i Hassa beşinci alay imamı Mustafa Efendi bu görev için gerekli bilgilere sahiptir. Darüşşura-yı Askeriye ve okul nazırına ayrı ayrı mektup gönderildi.

*Fon 1A, gömlek 63666 s. 26b, 20 Ekim 1863 (24 Receb 1279),
Belge parçası*

Şimdi Topkapı Sarayı'nda bulunan Mekteb-i Harbiye Taşkış-la'ya yerleştirilmek üzeredir. Koğuşlardaki çerçeveler ve başka yerlerin onarılması, kereste ve işçi ücretleri için 12.477 guruşluk meblağ gereklidir.

*Fon 1A, gömlek 63666 s. 1-9, 5 Nisan 1864 (24 Mart 1280),
Belge parçası*

Askeri İdadî binası olarak seçilen Gülhane Hastahanesi ve avlusundan geçen tatlı su boruları tamir edilmeli. Binanın onarımına 126.926 guruşluk meblağ, su boruları için 800.000 guruşluk tutar gereklidir, yani toplam 206.926 guruş hazinece sağlanmalı. 180.000 guruşluk masrafı karşılayan Maliye Nezareti onarım bütçesinin yeniden hazırlanmasını istedi. Dolayısıyla Ebniye halifesi İsmail Efendi, Erkân-ı Harbiye zabiti Hasan Efendi ve Dahiliye İdaresi yüzbaşılardan Ahmet Efendi bu ödevi üstlendi. Yeni bütçeye göre onarım 183.065 guruşluk maliyettir. Böylece Maliye Nezareti sadece 3.065 guruşluk masraf fazlasını ödemek durumundadır.

